

LINUM

Informationsblad
från Skånelin

Skånelins kontaktperson:
Eva Ekstrand 046-77 11 60

Våren 1998

ÅRSMÖTE FÖRENINGEN SKÅNELIN

Föreningens medlemmar samt andra intresserade kallas härmed till
Årsmöte lördagen den 14 mars 1998 kl 10 00
i SMU:s lokal, Gislövsläge (öster om Trelleborg, se karta sid 8)

*Årsmötesförhandlingar

*Varför linoljefärg - Boel Jeppsson, Enetorpets färg

*Maja Karlsson, Gislövsläge, pratar om spånadslin och vård av linne

* Kaffe med franskbrödbulle

Välkomna till en intressant lindag!

Styrelsen för Skånelin

Om lin och linne i diktens värld

Professor Louise Vinge

Fortsättning från föregående nr

Spinnandet

Arbetet med att spinna var inte ett gemensamhetsarbete som det andra. Det försiggick som ett evigt enskilt arbete och kunde naturligtvis göras bättre och sämre. Själva spinnrocken var inte det minst viktiga; en välgjord och lättgående spinnrock hörde till kvinnornas bästa ägodelar, berättar Nils Jönsson. I Karlfeldts dikt "En gammal rocksvarvare" talar diktaren till svarvaren:

Mästare vart du, en konstnär i det lilla,
en vars verktyg aldrig for vill.
Femtio år vid din slöjdbänk from och stilla
stod du över hyvel och drill.
Skogens masurbjörk,
apel, hård och mörk,
fingo i sitt trä ditt sigill.

Adlig i purpur, en skapelse, ett väsen,
ses din spinnrock, märgfull och vek,
vankfri var lem och var linje mjuk och krä-
sen,
under hårskrud, yppig och blek.
Jungfru Sländas plats
blir till ett palats,
var hon står i eldskenets lek.

Hösten är när, och på Opplimens stränder
blommar linet ut än en gång.
Tråden skall löpa i spinnerskans händer,
löpa långt som vintern är lång.
Troigna trampan går,
sträng av to och blå
spinner in ditt namn i sin sång.

Spinrocken skulle vara i gång från morgon
till kväll. Det var ett tecken på flit och duglighet
att sitta vid spinrocken. Dikter, sagor och
romaner berättar om spinnandet som plåga.
En rolig variant finner man också hos
Karlfeldt, en visa som har som omkväde:

Jag orkar ej spinna,
det värker och det stinger
i alla mina finger,
då tråden jag snor.

Modern lovar flickan att köpa henne ett par
skor, så en hatt, men det hjälper inte. Till slut
säger hon:

Spinn, spinn, kära dotter,
jag köper dig en man.
Ja, ja kära moder,
så snart du kan.
Nog orkar jag spinna,
av alla fina finger
finns inget som stinger,
fast så länge jag spann.

De klassiska spinnsagorna, som den om
flickan som kunde spinna guld av ler och
långhalm, handlar just om spinnandet som
börda, plåga och konst. Eva Wigström har
upptecknat en saga i Glimåkra, kanske 1881,
och kallat den "Flickan som inte ville spinna".
Den handlar om en flicka som, heter det, "var
så full af sina egna tankar ock fundament, så
att spinrocken alltid fick stå stilla, när den
kom för hennes knä". Modern blev till slut "så
otålig vid att se dotterns spinrock stå stilla,
så att hon en vacker dag lyfte både den ock sin
dotter ut på stugtaket, ock så sade hon, att där
kunde hon sitta och spinna guld utaf ler ock
långhalm, bäst hon gitte, för garn blef där då
aldrig på hennes rockrulle." Så kommer
kungen förbi och får se den vackra flickan,
och han får höra att hon spinner guld av ler

och långhalm. Då tar han henne med till sitt
slott och lovar att hon skall bli hans drottning
om hon verkligen uträttar detta. Hon vågar
inte knysta utan följer med. Hon blir satt en-
sam i ett rum med spinrocken "ock en bra
hop ler och långhalm", förtvivlad förstås, och
då dyker ett troll upp. Han lovar hjälpa henne
- men om hon inte kan säga hans namn inom
tre dagar skall han få henne till hustru. Hon
går in på det - "kommer dag, kommer råd",
tänker hon - och hon levererar med trollets
hjälp den ena härvan guld efter den andra.
Kungen vill gifta sig med henne, men hon har
ju givit sitt löfte till trollet, så hon är sorgsen.
För att muntra upp henne berättar han om en
lustig syn han har haft under sin jakt: han har
fått se ett gammalt fult troll hoppa och dansa
omkring ett eneträd och sjunga en visa - och
den visan handlar om att trollet heter Tittel-
ture och att han skall få en vacker flicka till
brud. Därmed har hon fått veta det namn som
hon behöver, och trollet spricker av ilska. I
vissa varianter har sagan en final vid bröllo-
pet: tre fula kärringar kommer, en med en stor
tumme, en med en bred ända och en med, ja
vad? Stora fötter? När då kungen får veta att
de har blivit sådana av att spinna och väva,
säger han att han vackra brud skall slippa att
hålla på med sådant som gör henne så ful.
Spinrocken stod framme i stugorna; på
gamla bilder kan man se både spinrock och
vävstol i samma rum. På ett foto från sekel-
skiftet ser man en interiör från en bondstuga i
Andrarum. I bildtexten berättas det om arbe-
tet:

Förr i världen var "svältekärran" - som
spinrocken halft skämtsamt kallades - i
gång från morgon till kväll icke blott i
husmansstugorna. Äfven i de rika åbo-
hemmen kardades och spanns och väfvdes
allt, som hörde till dräkt och sängkläder.
Det räknades hemmets döttrar till heder,
om de själfva "gjort ihop" sin "utstyrsel".
De billiga fabriksvarorna utträngde senare
de hemväfvda tygerna, vadmal och
"verken". Men den skånska konstväfnaden
bestod segerrikt kampen mot det nymo-
diga, och på senare år har den fått ett nytt
uppsving genom Kulturhistoriska före-
ningen i Lund, som tillvaratagit och fritt

men stiltroget bearbetat de gamla mönstren och åter upptagit de forna, friska färgerna, som en tid höll på att förblekna och falla i glömska.

(*Skåne och skåningarna* af Henrik Wranér, Stockholm [1906], s 16)

Sagorna berättar också om hur man såg på kvalitet och värderade konstskicklighet i spinnande och vävande. Det finns en saga från Markaryd, som Thore Brogårdh har återgivit (*Bland göingar, smålänningar och hallänningar*, 1968). Den berättar, att en julafton hade husmodern i en gård satt ut gröt till tomtarna. Så kom en liten gumma in, själva tomtemor, och sade: "Du och din familj ska ha tack för julgröten. Nu vill jag ha lite spånad för att som en gentjänst kunna göra något arbete åt dej". Hon lämnade ut lite lin, och då frågade tomtegumman: "Vill du ha det entrådigt eller tvåtrådigt?" - "Tack entrådigt, om det är möjligt", blev svaret. På nyårsafton ställdes åter gröt ut, och tomtegumman kom in och tackade och bad att få lämna den utlovade linråden.

När matmor får se den ytterst fina tråden, blir hon fundersam på om pigorna verkligen skall kunna väva av ett så pass fint material. Tomtemor förstår hennes tankar och säger:

- Jag ser att du tycker tråden är alltför fin, och därför tänker jag ta den med mej när jag går.

Därefter försvinner hon ut genom dörren.

Så blev det trettondagsafton, och matmor i huset fick besök av tomtemor för tredje gången.

Nu har hon med sig en linnevävnad så fin, att matmor aldrig tidigare sett något liknande. Den är genomskinlig och tunn som spindelväv men dock så tät, att om man slog vatten i den så blev detta kvar i väven. En dylik lärft skulle då ingen människa i världen kunnat åstadkomma. Överlycklig och glad tackar matmor den lilla gumman för hennes vänlighet, och därmed skiljs de åt.

Lärften bevarades i släkten som en dyrgrip. Ett par dikter på folksmål handlar om spinnerskornas skicklighet och villkor. En är skriven av Lina Gren-Nilsson (*Från vardagsstigar*, 1933) och heter helt enkelt "Mor spinner".

Vår mor spingjor lin,
o trån bler så slätt o så glised o fin,
hon sjongor en sång
om da, som e stacked o da, som e lång,
o hjuled de går.
(...)

O hjuled si rör,
de snorrar o sorrar når mor spingjor hör.

Spinnerskan sjunger, håller glädjen vid makt och älskar sina barn och sin man; det är en ren idyll. Dikten slutar så här:

Vår mor spingjor blår. -
Men nu har hon lajd si, o rocken han står,
o lampan e slyckjt,
o sången e tystnad, o daren e lyckjt.
Men garnet hon spant
förr alla därhimma, så fint o så lant,
gickj ente itu,
de ble ti en räckja, som hålor inu.

Mindre idyllisk men säkert minst lika verklighetsnära är Per Anderssons "Spinjekvinjan" (*Baremål å Baretankor*, Lund 1935). Det är också en minnesbild från barndomen; den som talar i dikten berättar om "Tjarsti Mårtens" som sitter i en stuga som är trång som en grav. Men hon är stolt och självständig och vill inte ligga sonen till last. "I stuan romdes en sänj å en stol å itt bor / å hinjas råkk, sin va ente svånjeplassen stor."

Spiskammaren den va i stuan,
panntofflor onger sänjen lå;
når hon karda sadd hon i gruan,
knalt a ed, de kan en färstå.

Hon satt alltså och spann varenda dag, "färr föan å fittj nån styvor", och får äta sig mätt i gården och får med sig hem "sul å brö å en miltjaskvätt". "Hon trampa sin råkkatjarra å

snode å spant, / de va såm en gråttekvarn - å åren ongan svart.”

Hon har bytt ud sin trånga stua
imod en tränjre kammare,
å råkken stannad såm hon brua,
den jittj allt tynjor å krammare.

Att de spinnande kvinnorna utförde ett viktigt och värdefullt arbete framgår av de här dikterna. Spinnerskorna har också en hedersplats i mytens värld. Ödesgudinnorna i den grekisk-romerska mytologin spinner, mäter ut och klipper av livstråden; också de nordiska nororna Urd, Verdandi och Skuld, tänktes spinna ödena.

En sen variant av den mytiska spinnerskan hittar man i en novell av Elin Wägner som heter just "Spinnerskan". Den börjar helt realistiskt under en vinterkväll i en svensk småstad 1940 där en grupp kvinnor samlas för att stoppa strumpor åt karlarna i stadens regemente. Husets portvaktsfru organiserar det hela. Men hon förvandlas i månskenet till en mytisk norna, som talar om hur mödrar har mist förmågan att fostra sina söner och låtit våldet ta överhanden; till slut överlämnar hon den rundade spolen från tenen till en ung mor i sällskapet innan hon försvinner. Det pacifistiska budskapet handlar också om fruktsamhet - den rundade spolen - och vård.

Men det är inte alltid så högtidligt kring spinnandet. Etnologen Inger Lövcrona har samlat några gåtor som låtsas syssla med spinnandet men som har en mer än underförstådd erotisk bimening. Jag vågar bara citera en: "Mett uppå golvet där börjar en lek, mett imella bena, där ha de sett strek, å hade inte de lella hört [hållet] var't så hade inte den stor buken bleet". Gåtans lösning är alltså spinnandet, fast det nog är meningen att leda tanken åt ett annat håll.

Fortsättning i nästa nummer av Linum.

Spinnegille

**Skånelin inbjuder till spinnegille
2 maj 1998 i Dädesjö utanför Växjö,
med start kl 10 00.
Alla hälsas hjärtligt välkomna!
Glöm inte spinnrocken!**

Aktuellt om oljelin

Sven-Erik Larsson

Odlingsområde. Markval

Linnet kan odlas på de flesta jordar men trivs bäst på luckra fastmarksjordar. Mullrika lättleror och mellanleror med inslag av mo och sand är lämpliga. Kväverika mulljordar bör undvikas. Men som tumregel gäller att oljelin kan odlas på samma jordar som lämpar sig för vårkorn. Markens pH bör vara över 6,0.

Växtföljd

Oljelin är en bra omväxlingsgröda till stråsäd. Grödan bör inte återkomma oftare än vart 5-7 år med tanke på växtföljdssjukdomar. De flesta svampsjukdomar som angriper lin lever vidare på smittade växtrester och i jorden. Det är framför allt *Alternaria*, *Fusarium* och *Botrytis* (gråmögel), som via smittat utsäde blir stationära i fältet. Avståndet till övriga oljeväxt- och ärtgrödor bör vara lika stort, 5-7 år eftersom bomullsmögelsvampen också har lin som värdväxt. Däremot drabbas inte lin av klumprotsjuka.

Sortval

De moderna oljelinsorterna har förädlats med sikte på hög avkastning av frö med hög oljehalt. Förädlingen har också inriktats på att skapa sorter som mognar tidigare och som är lätta att skörda med skördetröska.

I följande tabell redovisas fröavkastning i sortförsök på Höjs Boställe 1997.

Relativ fröskörd för oljelinsorter, mätare Antares, Höjs Boställe, Kävlinge. 1997 I försök.

<u>Sort</u>	<u>Fröskörd</u> <u>kg/ha</u>	<u>1997</u> <u>Rel tal</u>
Antares	1969	100
Barbara	2263	115
Bor 18	1298	66
FCO 2	1656	84
FCO 6	1866	95
Flanders	2108	107
Gold Merchant	1786	91
Helmi	1506	76
Jupiter	2324	118
Mikael	2137	109
Norlin	1730	80
SW A9101	1562	79
Zoltan	2266	115

Högst fröskörd detta år har den ungerska sorten Barbara haft med 40 % bättre avkastning än mätarsorten Antares. Även den tyska sorten Peak har hävdats sig bra men är mycket sen.

De sorter som för närvarande är mest aktuella för odling är Antares, Flanders och till viss mån Helmi. Helmi är tidig men något stråsvag. Den mest intressanta sorten är Flanders med både hög oljehalt och linolensyras-halt. Hög halt av den fleromättade fettsyran linolensyra är viktig för att åstadkomma en snabb torkning av linoljan. Är man intresserad av hög produktion av linolja finns nu en ny sort, Gold Merchant, som har en oljehalt på drygt 4 % över Antares. Den kan bli intressant om oljehalten blir betalningsgrundande. Nackdelen är tyvärr något lägre linolensyras-halt.

Marknadsutsikter

Den svenska linodlingen utgör c:a 5 % av linodlingen inom EU som är c:a 200 000 ha. Det är underskott på linfrö inom EU så man importerar varje år c:a 200 000 ton linfrö från Kanada. Det finns en stor svensk och nordisk marknad för svensk linolja som anses vara av mycket hög kvalitet. Den är ljus och torkar snabbt och passar därför bra i olika träoljor och linoljefärger. Fröpriset kommer att sjunka en del för årets skörd. I Winnipeg noteras lin för leverans i december just nu till 1,60 kr/kg. I Kanada odlas c:a 1 miljon ha och kanadapriset är ofta VM-priset.

Ekologiskt eller KRAV-odlat lin får idag betraktas som en smal nisch. KRAV-odlingen uppgår idag till c:a 200 ha varav 120 ha sker på kontrakt. Huvuddelen av linfröet pressas till infröolja för humant bruk för i första hand svensk marknad. Men om avsättningen skall öka kraftigt är det export som gäller. Det finns idag intressanta öppningar mot sydostasien, bl a Japan.

Föreningen Skånelins årsberättelse 1997

Föreningen har under det elfte verksamhetsåret 1997, har 260 betalande medlemmar. En minskning av medlemsantalet har skett jämfört med 1996, från 280 till 260 medlemmar. Medlemsavgiften har varit oförändrad, 70 kr.

Medlemmarna har erbjudit frivilliga bidrag. Varmt tack till Bara Håradsgille för anslag med 500 kr.

Följande medlemmar har ingått i Skånelins styrelse:

Jan-Greger Persson; ordförande
Eskil Persson; vice ordförande
Sonja Johannesson; kassör
Karin Bringert; sekreterare
Eva Ekstrand
Sven-Erik Mårtensson
Irmela Paulsson

Styrelsen har under verksamhetsåret haft 5 protokollförda sammanträden, nämligen:

16 januari, Eva Ekstrand, Kävlinge
15 mars, Svalöf Weibull AB, Svalöv
24 maj, Eskil Persson, Lund
5 augusti, Jan-Greger Persson, Höjs boställe
19 november, Sonja Johannesson, Kävlinge

Föreningens årsmöte hölls lördagen den 15 mars 1997, kl 10 00 i Svalöf Weibulls lokaler i Svalöv.

Ordföranden, Jan-Greger Persson, kunde hälsa ett fyrtiotal medlemmar välkomna till årsmötet i Svalöv.

I sitt inledningsanförande föredrog ordföranden den planerade verksamheten för 1997 och betonade att kostnaderna för denna är beroende av föreningens kassabehållning och att därför inga kostnadskrävande aktiviteter planeras. Ordföranden framhöll också den livliga aktiviteten som medlemmarna bedrivit under året och hoppades att det kommande året skulle bli lika positivt.

Därefter följde stadgeenliga förhandlingar samt val av styrelse och övriga ledamöter. Ordföranden informerade särskilt om ett försök som pågår i samarbete med Yxhult där man genom autoklavering - ångrötning - gör försök att frilägga linfibern. Linet behandlas i en försluten behållare och under tryck och hög temperatur - i Yxhult 138 grader - och rötningen tar bara några timmar. Prover från försöken fanns utställda för årsmötesdeltagarnas kännedom.

Rikslinkonsulent Sven-Erik Larson höll ett intressant föredrag om den utveckling som

skett och sker inom linets område. Redan år 1850 visste man om, vad som krävdes för ett gott resultat av linodling!

- en särskilt jordmån
- god kunskap i åkerbruk
- gynnsamt klimat
- en talrik, intelligent och händig befolkning
- passande styckning av jorden
- en ordentlig och säker avsättning

Han nämnde också en rad användningsområden för linfröet och linoljan, som rostskydd, som komponent i målarfärg, i matolja och i medicinskt syfte m m.

Efter kaffe och härliga linfröbullar, lotteri och linprat föredrog Krister Eldh om "Linskrock". Folktron, särskilt i samband med sådden, är mångfacetterad. Materialet var hämtat ur Folklivsarkivet i Lund. Krister Eldh uppmanade oss att besöka arkivet för studier.

Övriga aktiviteter

Årets Spinnegille, den 3 maj hos Charlotte Weibull i Åkarp, en vacker vårdag med solsken så alla spinnerskor kunde sitta ute och spinna. Charlotte berättade om vårt rika kulturarv som vi måste vara rädda om och framför allt se till att föra vidare. En parad med fana i spetsen och spinnerskorna bärande sina spinrockar och linkärvar förevigades av pressen.

Den 24 maj besökte ett 20-tal medlemmar Folklivsarkivet i Lund, där arkivchef Anders Salomonsson berättade om arkivets tillkomst och utveckling sedan 1913. Han berättade även om olika sätt att söka information i arkivet.

Den 4 augusti ordnades en markvandring i odlingssyfte på oljelinfälten i Skåne, med rikslinkonsulent Sven-Erik Larsson från Örebro.

Skånelins medlemmar har vid ett flertal tillfällen under året informerat och demonstrerat linberedning:

31 maj, Svalöfsdagen

29 juni, St Harrie hantverksdag

6 juli, Hantverks- o museidag på lantbruksmuseet i V Karlaby

27 juli, Svenstorps skördefestival
Smygedagarna, 2 helger i slutet på juli
6-7 september, Skånedagarna på Bosjökloster

Eva Ekstrand och Jan-Greger Persson har deltagit med en utställningsmonter "från frö till färdiga kläder" under Bomässan i Stafanstorps.

Linets dag den 13 september på Glimmebodagården i Brösarps backar. Tema för dagen var:
Det värdefulla linet
Det användbara linet
Lin i arbete och till fest
Linnet i vardagen

Programmet innehöll linberedning, utställning av gamla och nya linnevävnader, damast och fyrflätning av Ann-Sofie Koefod, linspinning av Claes Johnsson och Mikael Jansson, demonstration av mönster på data av Eva Nygren, linnebroderi av Ann-Marie Persson, knyppling; Vadsten, Skånsk spets samt fri knyppling, linnekläder komponerade av Mona Kindvall samt demonstration av Boställets olika linoljeprodukter. Som vanligt även servering av kaffe och linfröbullar m m.

Brydestuan

Prislista för olika aktiviteter i brydestuan:

Hyra för lokal och maskiner: 100 kr/tim

Instruktör: 100 kr/tim

Studiebesök: 300 kr/tim vid max 20 pers

Studiebesök: 500 kr/tim vid över 20 pers

Instruktörens del av avgiften vid studiebesöken, 200 resp 250 kr.

Hyra av rötningsbassäng: 200 kr för 14 dagar, lördag - lördag.

Brydestuan har under året varit välbesökt av flera andra linföreningar, kurser i linberedning och spinning i skolor, bl a Axelvoldskolan och Vuxenskolan.

Flyttning av brydestuan 10 september, en hastigt uppkommen anledning, att brydestuan större intilliggande kontor, gjorde att brydestuan måste flytta. Flyttning skedde omgående till mer lättåtkomliga lokaler på bottenplanet i fastigheten tvärs över gården.

Målning av lokalen samt en lintork med elektrisk fläkt kommer att installeras under våren 1998.

Linum

Föreningen Skånelins medlemsblad har utkommit våren och hösten 1997. I Linum får medlemmarna utförlig information om händelser och aktiviteter under året samt artiklar rörande linet. Redaktionen, som består av Eskil Persson, mottager tacksamt bidrag från medlemmarna olika aktiviteter.

Styrelsen vill rikta ett varmt tack till Skånelins medlemmar för visat intresse för föreningens mångskiftande verksamheter.

Brösarp 22 januari 1998

Styrelsen för Skånelin

Jan-Greger Persson
Ordförande

Karin Bringert
Sekreterare

Till alla trevliga medlemmar i Skånelin

Sonja Johannesson, kassör

Det är roligt att vi har så många medlemmar i Skånelin. I fjol sändes postgiroavi för inbetalning av medlemsavgiften tillsammans med vårens nummer av Linum för att på det viset spara porto. Tyvärr var det några, som gjorde inbetalning, men glömde att fylla i namn och adress. Var snäll och fyll i Ert namn och adress så att medlemsmatrikeln blir fullständig! Tack på förhand!

Skånelins "brydestua" i Svalöv är flyttad

Under två veckor hösten 1997 flyttades brydestuan från tidigare välkända lokaler tvärs över gården i det "industrihotell", där vi huserat. Vi håller nu till i markplanet, något som väsentligt underlättar transport och hantering av arbetsmaterial. I den nya lokalen har också maskinerna för beredningen kunnat ställas upp i en rak linje, något som vi också hoppas skall underlätta arbetet.

I omedelbar anslutning till arbetslokalen finns ett litet fikarum med pentry, samt en prydlig toalett. Den nya brydestuan är alltså i alla avseenden överlägsen den vi tidigare brukade.

Anledningen till den brådstörtade flyttningen var att vi i den gamla lokalen störde angränsande kontorsverksamhet genom både buller och damm. Eftersom vi snabbt accepterade hyresvärdens erbjudande av den nya lokalen, erbjöd sig hyresvärden att bekosta den relativt komplicerade maskinflyttningen. Dessutom svarade hyresvärden för nedmontering av elkablar och en mångfald ventilationskanaler samt dessa sakers uppmontering i den nya lokalen.

I stort sett verkar brydestuan fungera bra, men vissa finjusteringar kommer att göras under 1998.

**Så här hittar Du till SMU:s sommarhem i Gislövs läge,
där vi har årsmöte den 14 mars.**

